

Náš rozhovor**Jsem takový zběhlý bohemista...**

...říká o sobě **prof. Lubomír Doležal**

v rozhovoru s *Oljou Jeřábkovou*

J: *Pane profesore, my se spolu teď setkáváme na půdě brněnské univerzity, což ovšem není Vaše trvalé působiště. Představte univerzitu, na které působíte.*

D: Já působím, vlastně působil jsem až do svého penzionování (které je u nás dosud povinné) na Torontské univerzitě. Tato největší a nejdůležitější kanadská univerzita se nachází v největším městě Kanady, v Torontu, což je také hlavní město provincie Ontario.

J: *Co Vás teď přivedlo do Brna?*

D: Asi taková nějaká oboustranná zvědavost. Po Sametové revoluci jsem hostoval na Karlově univerzitě a tady v Brně jsem měl dvě přednášky. Po té druhé, vloni na podzim, mi doc. Kudrnáč řekl, že by chtěli, abych přijel na sérii přednášek, které bych věnoval svým současným zájmům. Tak jsme to vyjednali, doc. Kudrnáč vše zajistil a vyšlo z toho, že přednáším semestrový kurz, který je ovšem soustředěn do čtyř týdnů.

J: *Já se teď vrátím trochu do minulosti: Pane profesore, co Vás přivedlo do Toronta?*

D: Do Toronta mě přivedly armády Varšavské smlouvy. Jako tisíce dalších Čechů. My jsme se tenkrát vlastně do Severní Ameriky vrátili. Já jsem působil tři roky (1965-1968) na michiganské univerzitě v Ann Arboru. Vrátili jsme se na léto domů a potom se stalo v srpnu, co se stalo. Přes různé oficiální přísliby jsem ani já, ani má bývalá žena (která působila v Orientálním ústavu) nevěřili, že svoboda bádání a publikování bude zachována. Tušili jsme, že naše pozice nebude příliš šťastná a že nebudeme moci pokračovat v té práci, která se začala úspěšně rozvíjet v letech šedesátých. Kolegové za oceánem pro mne sehnali místo hostujícího profesora v Torontu, a tak jsme tam odletěli v listopadu 1968. Z té doby mám jednu pěknou vzpomínku. Dlouhou dobu jsme po vlasti tesknili a pořád naivně doufali, že se situace nějak zvrátí a brali jsme náš pobyt v To-

rontu jako jakési mezidobí. Někdy na jaře 1969 přijel na návštěvu Torontské univerzity profesor Roman Jakobson, který – nemusím snad připomínat – znal důkladně českou politickou i kulturní situaci po svém předválečném působení v Československu, speciálně v Brně. Tak jsem se mu svěřil s naším dilematem a on říká: „Prosím vás, nevracejte se, kam sovětská vojska vstoupí, tam už zůstanou. Bude tam hůř a hůř, a zvláště bude trpět literatura a literární věda.“ Tak jsme tedy zůstali a zabydli se. S odstupem času vidím, že jsme udělali dobře. I když jsem se nikdy nevyrovnal se ztrátou rodné země. Pro mou práci to bylo moc dobré rozhodnutí, zejména když srovnám svůj osud s osudy těch kolegů a přátel, kteří tady zůstali. Mám na mysli hlavně takové vynikající literární vědce jako profesor Červenka, profesor Drozda, doktor Jankovič a mnozí další. Oni byli z Ústavu pro českou literaturu nebo z fakulty vyhozeni, museli se živit něčím úplně jiným a dostávali se k vědecké práci jen ve vzácných chvílích volna, neměli přístup k odborné literatuře, měli zakázáno publikovat, prostě jejich vědecká kariéra byla přerušena v jejich nejlepších letech. Doba, která pro ně byla těžkou zkouškou, byla pro mě nesmírně užitečným, plodným, důležitým obdobím.

J: *Ocitli jste se tedy v Torontu. Jaký byl na univerzitě v Torontu zájem, myslím mladých lidí, studentů, o českou literaturu, o bohemistiku?*

D: Já jsem byl pozván do Toronta mimo jiné proto, abych tam bohemistiku založil. Před rokem 1968 tam už byl slovanský department, ale všechna slovanská oddělení v Severní Americe pěstovala především ruský jazyk a literaturu. V USA bylo studium ruštiny také podporováno z Pentagonu a z různých jiných vládních grantů, protože Američané se vždycky zajímají anebo aspoň zajímali o to, jak vypadá jejich protivník. K ruským studiím podle zájmu, podle okolností přibývaly jiné slovanské jazyky a literatury. Na Torontské univerzitě se zvláště uplatnila ukrajinština, protože Ukrajinci představují poměrně početnou a sta-

rou složku imigrantského obyvatelstva v Kanadě. Pak přibyla polština a čeština se založila v roce 1968, pod vlivem toho zájmu, který vzbudilo Pražské jaro, a toho, co s ním souviselo. Finačně nový obor zajistila univerzita, ale přispěla též česká obec v Torontu. Postupně jsme vybudovali knihovnu, zvláště s příspěvím zvláštních dotací, takže torontská univerzitní knihovna, jedna z nejlepších na kontinentě, má teď poměrně slušnou bohemistickou sbírku, obsahující jak českou literaturu, tak práce o české literatuře, českém jazyku a historii, základní periodika apod.

J: *Přišel rok 1989. Co Vás napadlo, když jste zjistil, že Česká republika je svobodná, Vaše vlast je svobodná, co Vám prolétlo hlavou?*

D: První myšlenka byla – přijet do Prahy a obnovit staré styky a stará přátelství. To jsme také udělali, s mou ženou Nancy jsme tu byli dvakrát, jednou v roce 1990, kdy jsem měl přednášku v Ústavu pro českou literaturu, a potom také tady v Brně. Sem mě pozval bývalý rektor univerzity, můj starý přítel profesor Milan Jelínek; profesor Don Sparling zorganizoval Nancyinu přednášku na anglickém oddělení. V příštím roce jsme přijeli do Československa na dobříšskou konferenci o Janu Mukařovském a vlastně o českém strukturalismu, což byla veliká událost, kde se sešli všichni následovníci Pražské školy, z domova i ze zahraničí.

J: *Teď se chci dostat k tomu, o čem jsem mluvili už hned na začátku, a to je oblast Vašeho zájmu v české literatuře. Na co se soustředujete? Na co se specializujete?*

D: Můj vědecký vývoj je dosti složitý. Já jsem takový zběhlý bohemista. Nejenže jsem se přeškolil z lingvistiky na poetiku a literární teorii, ale také jsem se přeškolil z bohemistiky na srovnávací literaturu. Název srovnávací literatura je v Severní Americe vlastně krycí název pro literární teorii. Samozřejmě když jsem si v Ann Arboru a potom v Torontu připravoval své kurzy, tak jsem musel stále víc a víc rozšiřovat svoji oblast zájmu. Mnoha mezinárodních kongresů a konferencí jsem se zúčastnil jako teoretik literatury či semiotik, nikoli jako bohemista. Moje bohemistické zájmy postupně ustupovaly do pozadí pod tlakem „sociální poptávky“. Ale přesto jsem si vždycky

uchoval zájem o českou literaturu, zejména o literaturu moderní, to znamená 20. století, a účastnil se různých konferencí, publikoval jsem různé bohemistické příspěvky (o Čapkovi, Haškovi, Weinerovi apod.), nehledě na mé mnohé příspěvky o Pražské škole. V nakladatelství Torst jsou tyto příspěvky připraveny k českému vydání. Podotýkám, že jsem do tohoto sborníku propašoval také svou obsáhlejší studii o Franzi Kafkovi, který sice píše německy, ale může být považován za českého autora, pokud „české“ ztotožníme s „böhmisch“.

J: *Vy v Brně teď prožíváte několik týdnů. Co jste z Brna viděl? Co se Vám líbí, nelíbí?*

D: Já jsem ještě z Brna moc neviděl, a ačkoli jsem Moravák, tak Brno neznám. Už jako kluk jsem byl na Špilberku, ale nikdy jsem v Brně nepobyl. Teď mě Brno ohromně příjemně překvapilo. Za prvé najednou vidím, že Brno má nejenom Špilberk, ale že vlastně velká část města leží na kopcích, denně přes jeden takový kopec, a to Žlutý kopec, kráčí. Bydlím na Vinařské na vysokoškolských kolejích a počasí mi zatím přálo, takže cesta z Vinařské na fakultu a zpátky je krásná procházka. Musím vám říct, že se mi v Brně chodí daleko líp než v Praze, protože tady máte lepší chodníky, nemáte tady ty strašně velké hlavy nebo ty malé kostičky, na kterých mě kotníky hrozně trpí. V Brně je také spousta zeleně, i v tuto roční dobu, jsou tady krásné vily, Masarykova čtvrt je úplný architektonický klenot, jenom mě mrzí, že se tady málo uklízejí ulice. Chtělo by to víc zametat.

J: *Řekl jste si někdy, čím se liší Torontané od Brňanů?*

D: Rozdíl mezi Kanadany a Čechy není tak značný, jak by se mohlo zdát. Pravý Kanadan jako pravý Čech je podnikavý, pečuje o své okolí, má rád přírodu a hodně pěstuje sport, zejména hokej. A dnes si Češi a Moravané přisvojují víc a víc severoamerickou kulturu. Což je zčásti dobré, zčásti zhoubné. Kulturní globalizace je asi nezbytným průvodním jevem globalizace ekonomické, ale to neznamená, že bychom ji měli přijímat nekriticky. Jen malý příklad: Neočekával jsem, že Češi budou čist vulgární tabloidy, anebo že vymění českou karbenátku za hamburger.

J: *Tento pořad se vysílá v neděli odpoledne. Když je neděle odpoledne, jistě nepracujete. Jak odpočíváte?*

D: My teď bydlíme se ženou a s našimi zvířaty, to jest se psem, papouškem a rybičkami, na Niagaře. Všichni lidé znají Niagarské vodopády, ale Niagara je víc než ty vodopády. Je to poloostrov mezi dvěma Velkými jezery, jezerem Erie a jezerem Ontariem, kde se v důsledku klimatických a půdních podmínek vytvořila zahrada Kanady. Je to zahrada okrasná i užitková, daří se tam zelenině i mnoha druhům ovoce, od jahod až po vinné hrozny. V posledních desetiletích se tam rozvíjí významné vinařství, které dnes úspěšně konkuruje tradičním vinařským světovým oblastem. Takže jedna zábava, kterou si občas v neděli dopřejeme, je vydat se na vinici. Tam sice nejsou sklepy jako tady na jižní Moravě, protože v Kanadě je státní monopol prodeje alkoholu a úřad nedovolí rozlévání vína ze sudů. Takže na vinicích se stojí u barových pultů a ochut-

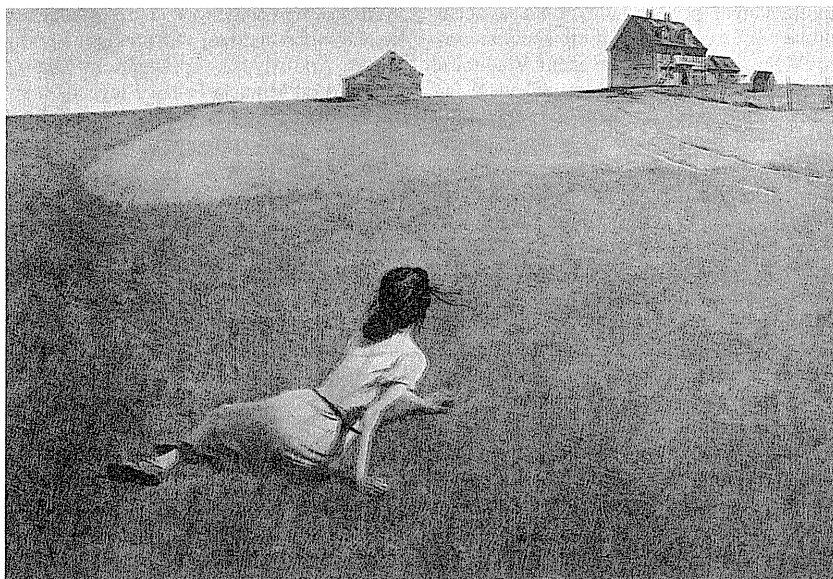
návané víno se rozlévá z lahví. Přestože mnohá z těchto vín se prodávají také ve státních obchodech, na vinicích chutnají nějak líp. Nadto některé z těch vinic jsou v krásném prostředí, na svazích nad jezerem Ontario. Zvláště teď na podzim je pohled z vinic pozoruhodný, protože v této části Kanady je velmi barevný podzim. Tamní listnaté stromy, zvláště javory, opravdu podruhé rozkvétají, než jim listí opadá.

J: *Kdybch se Vás zeptala, jakou hudbu byste si pustil?*

D: Já bych si pustil Dvořáka.

Rozšířená verze rozhovoru pro Český rozhlas Brno u příležitosti hostování prof. Doležela na FF MU na podzim 2003, kdy byl také rozhovor vysílán.

*Pro Universitas zapsala:
Romana Rodanová*

Andrew Wyeth, *Kristinin svět*, 1948